

економічного розвитку, розвинена інфраструктура засобів зв'язку) та мають вирішальний вплив на розвиток даного процесу. Проте, децентралізація державного управління матиме очікуваний позитивний ефект тільки тоді, коли вона зумовлена політичною волею і мотивацією правлячої еліти з чіткою детермінацією конкретних потреб і можливостей держави.

Література

1. Європейська хартія місцевого самоврядування: 1985 / Рада Європи. – Офіц. вид. – Страсбург, 1985: [електронний ресурс]; [офіційний переклад]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/varnaly/008.htm>
2. Хорст З. Эффект кобры. Как можно избежать заблуждений в экономической политике: [електронний ресурс] / З.Хорст. - Режим доступу: <http://p16q48.firstvds.ru/zibert/content.html>
3. Хезлитт Г. Типичные ошибки государственного регулирования экономики: [електронний ресурс] / Г.Хезлитт. – Режим доступу: <http://p16q48.firstvds.ru/hezl/content.html>
4. Хейне П. Экономический образ мышления: [електронний ресурс] / Пол Хейне; [пер. с англ. под ред. Чайкун С.]. - М.: Издательство "Каталаксия", 1997. – Режим доступу: <http://p16q48.firstvds.ru/heine.html>
5. Райт Г. Роль урядів / Глен Райт // Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі / [пер. з англ.] – К.: Основи, 1998. – С. 49-52.
6. Sharpe J. Local Government: size, efficiency and citizen participation / J.Sharpe. – Strasbourg: Council of Europe, Steering committee on Local and Regional Authorities, 1994. – 94 p.
7. Деркач М.І. Децентралізація фіскальних функцій держави у контексті забезпечення сталого розвитку України: монографія. – Д.: Стиль, 2011. – 420с.
8. Доклад о человеческом развитии. Децентрализация и человеческое развитие. Узбекистан – 2005. – ПРООН, ЦЭИ. – 2005. – 117 с.

336.225.673; 338.242

*Василькова Т.В., к.е.н., професор,
Жадан І.В., здобувач,
Національний університет ДПС України*

**ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ВЕЛИКИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В УМОВАХ
РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

В умовах сучасних викликів ХХІ століття, обумовлених світовими глобалізаційними перетвореннями, стратегічною метою для України стає реалізація державної регуляторної політики, спрямованої на зближення з Європейським союзом. Такий напрямок сприятиме зміцненню позицій України на міжнародній арені, підвищить конкурентоздатність вітчизняного виробництва, створюватиме умови для покращення інвестиційного клімату. Варто зазначити, що перспектива набуття Україною статусу рівноправного члена Євросоюзу на пряму залежить від деяких вкрай важливих змін у економічній, соціальній, правовій сферах розвитку нашої держави. Зокрема, першочергового якісного вдосконалення потребує вітчизняне законодавство, адже саме воно є тим механізмом, на основі якого функціонує держава в цілому. Особливої уваги, на думку авторів, заслуговують зміни у сфері оподаткування. За оцінками експертів Міжнародного валютного фонду, система оподаткування України за своєю структурою та дією регулюючих механізмів була та залишається однією з найскладніших у світі. Тому її вдосконалення вимагає від державних структур особливої підготовки та зваженого підходу.

З цією метою, в Україні проводиться ряд конструктивних реформ щодо стабілізації, гармонізації та імплементації вітчизняного податкового законодавства до європейських стандартів нормотворення, з урахуванням національних інтересів та пріоритетів подальшого розвитку нашої держави. Основним індикатором успішного виконання цих завдань і позитивних зрушень у податковій сфері та економіці країни стало прийняття та введення в дію Податкового кодексу України.

Авторами був проведений порівняльний аналіз теорії та практики адміністрування податків і зборів за системою, регламентованою нормами Податкового кодексу. За результатами цього дослідження, можна зробити висновок, що консолідація податкового законодавства в єдиному нормативно-правовому акті якісно покращила, гармонізувала та підвищила ефективність роботи системи оподаткування як скоординованого механізму системи регуляторної політики держави щодо акумулювання грошових коштів у бюджет країни. При цьому, безперечним підтвердженням його дієвості є позитивний вплив на діяльність великого, середнього та малого бізнесу. Так, за даними

впливового міжнародного рейтингу «Doing Business», складеного Світовим банком і Міжнародною фінансовою корпорацією, у 2011 р. показник «Простота ведення бізнесу», який включає в себе рівень впливу безпосередньо системи оподаткування на розвиток бізнесових структур, вперше, починаючи з 2006 року, піднявся на три позиції [1].

В цьому контексті необхідно взяти до уваги той факт, що значна частка надходжень до бюджету України припадає на долю великого бізнесу. Як показало проведене авторами дослідження, в 2011 р. великі організаційно-господарські структури, не дивлячись на свою незначну складову частку в загальному числі всіх платників податків і зборів (1 359 суб'єкта господарювання або 0,16 відсотка від загальної кількості), сплатили до Державного бюджету України понад 41,6 млрд. гривень, або 73 відсотки від всіх надходжень. Таким чином, можна стверджувати, що великі платники податків фактично забезпечують фінансовий аспект виконання державою своїх функцій – фіскальної, бюджетоутворюючої, регулюючої, соціальної, економічної, оборонної та інших. Крім того, вони приймають безпосередню участь у міжнародній інтеграції та глобалізації бізнесу, є представниками України на міжнародній арені.

Враховуючи стратегічну роль великих платників податків для державної регуляторної політики України, особливо актуальним є нормативно-правове визначення податкового контролю таких суб'єктів господарювання. Це потребує: по-перше, визначення сутності великих платників податків й притаманних їм особливостей здійснення фінансово-господарської діяльності. По-друге, створення та закріплення нових методик організації роботи щодо податкового контролю таких суб'єктів господарювання, а також встановлення з ними партнерських стосунків контролюючими органами, що є основними завданнями та вимогами Податкового кодексу України. По-третє, створення умов з мінімізації практики ухилення від оподаткування великими платниками податків, які сприятимуть поліпшенню інвестиційного клімату української економіки. По-четверте, розвиток системи вітчизняного податкового контролю великих організаційно-правових структур і його наближення до стандартів Європейського Союзу є необхідним процесом, який набуває великого значення для виконання стратегічного завдання України щодо вступу у найближчий час у асоційовані члени Європейського Співтовариства. По-п'яте, перенесення акцентів на підготовку висококваліфікованих фахівців контролюючих органів по роботі з великими платниками податків, є особливо важливим в епоху євроінтеграції та глобалізації, стандартизації методик обліку та аудиту.

Метою даної статті є нормативно-правове визначення сутності та організація податкового контролю великих платників податків в умовах реалізації державної регуляторної політики України в контексті прийняття та дії норм Податкового кодексу.

Вагомий внесок у розвиток теорії та практики з реалізації державної регуляторної політики у сфері оподаткування зробили такі науковці та фахівці, як: М. Азаров, В. Антипов, М. Брезвін, В. Білоус, П. Гайдуцький, П. Мельник, В. Москаленко, С. Онишко, Л. Тарангул, М. Чумаченко, І. Чуницька, Ф. Ярошенко та інші.

Дослідженням питань вдосконалення податкової системи та реформування її контролюючих органів присвячено праці багатьох провідних українських учених, зокрема: М. Азарова, В. Андрущенка, З. Варналія, Т. Єфименко, А. Лісового, І. Луніної, П. Мельника, В. Москаленко, С. Ріппи, А. Соколовської, Л. Тарангул, Д. Тарангул, С. Онишко, В. Опаріна, А. Чугаєва тощо.

Окремі питання організації і проведення податкового контролю були розглянуті у працях М. Білухи, Б. Бурлуцького, Ф. Бутинця, О. Василика, О. Данілова, Т. Єфименко, В. Загороднього, С. Каламбет, Е. Кондуковою, В. Мельника, П. Мельника, В. Онищенко, М. Романіва, А. Соколовської, В. Федосова, К. Хмільовської, В. Хорошковського, О. Чернявського, А. Чугаєва, М. Чумаченко, В. Шевчука, Ф. Ярошенка тощо. Проблеми законодавчого удосконалення норм податкового контролю висвітлювались у роботах А. Бризгаліна, С. Орлова, Е. Кочеріна, А. Лісового, С. Пепеляєва та інших.

Предметне дослідження вивчення сутності, особливостей діяльності податкового контролю, податкового супроводження та адміністрування податків і платежів великих платників податків проводилось багатьма українськими вченими-практиками, зокрема І. Доник, Т. Єгорова, Л. Гончаровою, М. Лабою, Н. Рубан, В. Савченко, Л. Соловйовою, Л. Тарангул, О. Тімарцевим, М. Чумаченко, І. Чуницькою тощо.

Незважаючи на значні теоретичні напрацювання, організаційні та методичні засади, класифікація, нормативно-правове забезпечення організації податкового контролю та адміністрування податків і зборів великих платників податків на даний момент комплексно не вивчені та потребують системного наукового розгляду та практичної апробації.

При визначенні сутності поняття «податковий контроль великих платників податків» в системі державної регуляторної політики України, варто врахувати трактування цих окремих базових

термінів, що наведені в Податковому кодексі України. Отже, податковий контроль – це «система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи» [2].

Статтею 14 «Визначення понять» Податкового кодексу України закріплено поняття «великий платник податків». Ним визнається «юридична особа, у якої обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує п'ятсот мільйонів гривень або загальна сума сплачених до Державного бюджету України податків за платежами, що контролюються органами державної податкової служби, за такий самий період перевищує дванадцять мільйонів гривень» [2].

Таким чином, податковий контроль великих платників податків – це система заходів адміністрування, що вживаються спеціалізованими органами державної податкової служби з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання інших норм законодавства такими платниками податків – юридичними особами, обсяг доходу від усіх видів діяльності яких за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує п'ятсот мільйонів гривень або загальна сума сплачених до Державного бюджету України податків за платежами, що контролюються органами державної податкової служби, за такий самий період перевищує дванадцять мільйонів гривень.

Супроводження великих платників податків контролюючими органами здійснюється за галузевими ознаками. Такий підхід надає можливість фахівцям податкової служби глибше зрозуміти специфіку таких підприємств, вивчити їх виробничий процес, організувати на необхідному рівні адміністрування податків і зборів, провести якісний аналіз фінансово-господарської діяльності, налагодити партнерські відносини між інспекцією та платниками податків, підтримувати високу податкову дисципліну та розвивати галузеві зв'язки. Також, робота з великими платниками податків здійснюється за напрямом розробки методики аналізу й відстеження їх фінансового стану з перенесенням акценту на факти, що були виявлені в процесі дослідження (несплата або ухилення від сплати податків).

По суті, можна зробити висновок, що під час здійснення податкового контролю за функціонуванням великих організаційно-господарських структур, проводиться податковий аудит їх фінансово-господарської діяльності, який дає змогу виявити на початковій стадії та оперативного реагувати на факти ухилення від сплати податків.

Нормативно-правова база з організації та проведення податкового контролю великих платників податків включає в себе окрім Податкового кодексу України, такі законодавчі акти: Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку координації проведення планових виїзних перевірок органами виконавчої влади, уповноваженими здійснювати контроль за нарахуванням і сплатою податків та зборів», «Про затвердження Порядку проведення органами державної податкової служби зустрічних звірок», Накази Державної податкової адміністрації «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку організації та проведення перевірок платників податків та внесення змін до наказу ДПА України від 27.05.2008 р. № 355», «Про затвердження Порядку оформлення результатів документальних перевірок з питань дотримання податкового, валютного та іншого законодавства», «Про затвердження Реєстру великих платників податків на 2011 рік», «Про затвердження Порядку обліку платників податків і зборів та визнання такими, що втратили чинність, наказів Державної податкової адміністрації України»; Листи Державної податкової адміністрації «Щодо окремих питань стосовно перевірок», «Критерії відбору та формування переліку (Реєстру) великих платників податків», «Про застосування штрафних санкцій» та інші.

Цими нормативно-правовими документами регулюється адміністрування великих суб'єктів господарювання: взяття, переведення або виключення з обліку в спеціалізованій державній податковій інспекції (далі – СДПІ) по роботі з великими платниками податків; порядок формування, оновлення та затвердження облікованих підприємств у відповідному Реєстрі; організація податкового контролю контролюючими органами ДПС України та інші питання.

З метою недопущення фактів тінізації доходів великими платниками податків і, відповідно, ухилення зазначених суб'єктів господарювання від оподаткування, СДПІ по роботі з великими платниками податків (а за їх відсутності – ДПІ за місцезнаходженням платника податків) і податковою міліцією у їх складі в рамках взаємодії здійснюються наступні заходи: збір інформації стосовно великих платників податків та підприємств у складі фінансово-промислових груп для

розширення існуючого інформаційного масиву даних щодо їх діяльності; аналіз інфраструктури великих платників податків, їх господарських і юридичних зв'язків з іншими суб'єктами господарювання, грошових і товарних потоків тощо; аналіз податкової і фінансової звітності великих платників податків з використанням комп'ютерних програм, виявлення фактів існування або ймовірності виникнення на підконтрольних підприємствах ризиків порушення податкового законодавства; проведення постійного моніторингу діяльності підприємств закріпленої групи великих платників податків і підприємств у складі фінансово-промислової групи; проведення роботи з великими платниками податків щодо недопущення виникнення податкового боргу за податковими зобов'язаннями та зменшення податкового боргу минулих періодів; відстеження стану справ на підприємствах – великих платниках податків; розробка планів роботи з великими платниками податків і підприємствами у складі фінансово-промислових груп (короткотермінових, довготермінових); проведення заходів, направлених на попередження та руйнування схем ухилення від оподаткування з метою залучення до оподаткування коштів з тіньового сектора економіки; проведення профілактичної роботи з великими платниками податків і підприємствами у складі фінансово-промислових груп щодо недопущення фактів повторних порушень податкового законодавства, виявлених у ході перевірок; вивчення галузевої специфіки, технологічних особливостей підприємств, регіональних умов діяльності, застосування вимог нормативних актів стосовно пільгового оподаткування, обсягів наданих відстрочок з метою віднайдення резервів щодо розширення бази оподаткування великих платників податків; складання оперативної звітності про діяльність таких організаційних структур і підприємств у складі фінансово-промислових груп про результати їх податкового супроводження; проведення роботи із виявлення сумнівних фінансових операцій і надання інформації підрозділам боротьби з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом і т. д.

У підрозділах податкової міліції проводиться комплекс заходів, направлених на виведення великих платників податків із схем мінімізації податкових зобов'язань, недопущення використання ними у фінансово-господарській діяльності підприємств, організацій, установ, що мають ознаки фіктивності (входять до групи ризику). Він передбачає виявлення контрагентів-поставщиків великих платників податків, їх перевірку на предмет фіктивності та проведення безтоварних операцій. У випадку виявлення останніх, ініціюється позапланова документальна перевірка та прийняття відповідних рішень у порядку ст. 97 Кримінального кодексу України.

При цьому, варто зазначити, що в контексті євроінтеграційних реформ України, податковий контроль фінансово-господарської діяльності великих платників податків виходить на якісно новий рівень. Так, пріоритетом для держави у нинішніх реаліях глобалізаційного розвитку бізнесу є налагодження співпраці та встановлення партнерських відносин з великими організаційно-господарськими структурами, пропагування добровільної сплати податків і зборів.

У рамках євроінтеграційних реформ, ДПС України запровадила нову послугу для великих платників податків – «Горизонтальний моніторинг». Він являє собою інноваційну форму співпраці між податківцями й підприємцями, яка здійснюється за згоди платника податків та передбачає опрацювання інформації про його фінансові операції у режимі реального часу з метою виявлення можливих ризикованих операцій і розрахунків.

Експеримент з впровадження методу «горизонтального моніторингу» заплановано провести на базі 5 великих платників податків. Також передбачається створення Інтернет-порталу для великих платників податків, на якому після ідентифікації, такий користувач зможе ознайомитися з податковою інформацією про себе.

Злагоджена дія механізму державної регуляторної політики, а також формування цілісного, погодженого і стабільного законодавства в податковій сфері напряму залежить від створення такого механізму адміністрування податків і зборів, який відповідає потребам соціально-економічного розвитку держави, сприяє подоланню структурних диспропорцій в економіці, забезпечує зниження податкового навантаження на бізнес, спрощення та стабілізацію системи оподаткування, ініціює підвищення активності суб'єктів господарювання, створює умови для залучення та стимулювання як національних, так й іноземних інвестицій, забезпечує зростання підприємницької активності.

Література

1. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Комітет з економічних реформ при Президенті України [Електронний ресурс] / Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського – Режим доступу: <http://www.sta.gov.ua>.
2. Податковий кодекс України: Закон України [Електронний ресурс] / ДПА України. – Режим доступу : <http://www.sta.gov.ua>.